

مجله حقوق

دوفصلنامه

دوره ۴، شماره ۹، پاییز و زمستان ۱۴۰۰

بررسی راهکارهای حقوقی استخراج و معامله ارزهای دیجیتال و رمز پایه (مجازی):

خلأهای حقوقی و راهکارهای پیشنهادی: شیما نادری، مجید مطلبی

واکاوی مبانی فقهی فور و تراخی در اخذ به شفعه: مرتضی رحیمی

دستاوردها و چالش‌های تعدد و تکرار جرم در قانون کاهش مجازات حبس تعزیری

مصوب ۱۳۹۹ با رویکرد کاربردی: ابوالفتح خالقی، زهرا میرزائی

آثار قرارداد انتقال تکنولوژی در حقوق ایران: افشین مجاهد

تبیین اصل اطلاع‌رسانی در پرتو آیین رضایت قبلی کنوانسیون روتردام ۲۰۰۳

:محمد مبینی فر، مرضیه فتحی برناجی

جایگاه کمیسیون‌های حل اختلاف در دعاوی فی‌مابین سپاه پاسداران انقلاب و شهرداری تهران

:محمدرضا یزدی، مجتبی سالک رازی

آثار و شرایط اعاده دادرسی در حقوق ایران و فرانسه: سید جعفر هاشمی باجگانی، محمدرضا بوربور

آثار فسخ نکاح در حقوق ایران، فرانسه و انگلستان: میثم سبحانی

تحلیل ساختار حقوق کودک در ایران: بررسی مرجع ملی کنوانسیون حقوق کودک بر مبنای

پیمان نامه جهانی حقوق کودک: مریم شعبان

رابطه توهین و آزادی بیان در پرتو قانون مجازات اسلامی و قانون مطبوعات: امیرحسین قضائی علمداری

اصول و قواعد حاکم بر اخلاق حرفه‌ای در شغل وکالت: رستم علی اکبری، یاسر شاکری

تکثرگرایی دینی در قانون مجازات اسلامی: محسن حمیدی پور

آثار و شرایط دادرسی غیابی در حقوق ایران و فرانسه: سید جعفر هاشمی باجگانی، مصطفی افضل‌گروه

مسئولیت کیفری دولت‌ها در قبال جرایم محیط زیستی در پرتو همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی: سجاد طیبی

تحلیل عملکرد دیوان بین‌المللی دادگستری در پرونده نقض عهدنامه مودت ۱۹۵۵ میان جمهوری اسلامی ایران

و ایالات متحده آمریکا: محمد ستایش پور، عیسی پودات

چالش‌های فلسفی، مفهومی تروریسم در مواجهه با حقوق بشر: نوروز کارگری

تحلیل اقتصادی آثار جانبی ناشی از استفاده اموال با مطالعه حقوق ایران: یداله دادگر، اکرم احسانی

کارکردها و چالش‌های میانجیگری در ایران (با نگاهی به برخی از کشورهای اروپایی و اسناد بین‌المللی)

:سید عباس موسوی

حریم خصوصی در نظام حقوقی ایران و اسلام: علی اکبری، مهدی فلاحیان

حقوق زندانیان از منظر فقه امامیه و حقوق ایران با نگاهی به اسناد بین‌المللی: غلامرضا ایزدپناه، وجیهه ایزدپناه

تحلیل ترور دانشمندان هسته‌ای ایران از منظر حقوق داخلی و بین‌الملل: محمدخلیل صالحی، محمد سلمانی فرهمند

آثار قرارداد بیعه عمر از منظر فقه امامیه و حقوق ایران: سید سجاد خالونی تفتی

حمایت از قضات ادارات در عصر سیاسی سازی: ارزیابی استقلال قضائی و ثبات رأی در دادرسی اداری: رضا طجرلو،

محمدجواد شفق، فاطمه مافی

حقوق بزه‌دیدگان و بزهکاران در قانون آئین دادرسی کیفری فرانسه: نقدها و چالش‌ها: صادق فتیلی، ابراهیم مقدم

بررسی و تحلیل تعهد به رعایت احتیاط در حقوق کامن‌لا: رضا حسین گندمکار، فرزاد کریمی کلمتی

مطالعه تطبیقی ارزیابی هزینه جرم در حقوق کیفری و فقه شیعه: اسماعیل کشکولیان، مهدی نقوی

در آمدی بر نظریه شخصیت حقوقی در فقه امامیه: سید علیرضا امین

بررسی ارکان مسئولیت مدنی شهرداری‌ها در رویه قضائی: سید وحید میرنظامی، فائزه بهادر

جبران خسارت محکومان بی‌گناه در حقوق ایران و آمریکا: احمدرضا کنارکوهی، سلامه ابوالحسنی

اهمیت ایجاب در قانون مدنی ایران و اصول قراردادهای تجاری بین‌المللی: مرتضی جوان سرند

A Comparative Study of Crime Cost Assessment in Criminal Law and Shiite Jurisprudence

مطالعه تطبیقی ارزیابی هزینه جرم در حقوق کیفری و فقه شیعه

Esmail Kashkoulian

PhD in Criminal Law and Criminology, Lecturer, Islamic Azad University, Isfahan Branch, Isfahan, Iran (Corresponding Author)

اسماعیل کشکولیان

دکتری حقوق کیفری و جرم شناسی، مدرس دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان، اصفهان، ایران (نویسنده مسئول)

esmaeil.kashkoulian67@gmail.com
http://orcid.org/0000-0003-4530-5409

Mahdi Naghavi

Assistant Professor of Law, Islamic Azad University, Isfahan Branch, Isfahan, Iran

مهدی نقوی

استادیار گروه حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان، اصفهان، ایران
drm.naghavi@yahoo.com

Abstract

Evaluating the costs of crime in order to reduce the effects of punishments is one of the most important components of criminal justice, which has a long history in the judicial and legislative system of Shiite jurisprudence and criminal law. Findings of criminology and criminal policy indicate that the governing systems in countries are not willing to analyze and explain this dimension of criminal law; while the cost-benefit index is a suitable tool for evaluating the results of policies and legislative strategies. A tool that assists the legislature in assessing the costs and benefits of various criminal policies against crime and delinquency, which promotes the level of well-being and security of social welfare for all segments of society. Therefore, the ruling system can achieve optimal resource allocation, where it faces a shortage of resources. Also, the application of criminal reactions commensurate with criminal behavior has been raised as one of the high goals of economic policies in criminal law and Shiite jurisprudence, and in this regard, they explain the economic perspective of punishment. In this article, with a descriptive-analytical method and with a practical approach, we will analyze the approach of criminal law and Shiite jurisprudence regarding the evaluation of the cost of the criminal phenomenon.

Keywords: Criminal law, Cost of crime, Evaluation, Shiite jurisprudence, Islamic punishment.

چکیده

ارزیابی هزینه های جرم در جهت کاهش آثار مجازات ها، یکی از مهم ترین مولفه های عدالت کیفری است که در نظام قضائی و تقنینی فقه شیعه و حقوق کیفری موضوعه سابقه طولانی دارد. یافته های جرم شناسی و سیاست جنائی، حاکی از آن است که نظام های حاکمیتی در کشورها تمایل چندانی به تحلیل و تبیین این بعد از ابعاد از حقوق کیفری ندارند؛ در حالی است که شاخص هزینه-فایده ابزاری مناسب برای ارزیابی نتایج سیاست ها و راهبردهای تقنینی محسوب می شود. ابزاری که به مقنن در راستای ارزیابی هزینه ها و منافع سیاست های جنائی متعدد در قبال جرم و بزهکاری، یاری می کند که این امر موجبات ارتقای سطح رفاه و امنیت رفاه اجتماعی را برای تمام اقشار جامعه فراهم می آورد. لذا، نظام حاکم می تواند به تخصیص بهینه منابع، در جائی که با کمبود منابع مواجه است، دست یابد. همچنین، اعمال واکنش های کیفری متناسب با رفتار مجرمانه به عنوان یکی از اهداف والای سیاست های اقتصادی در حقوق کیفری و فقه شیعه مطرح شده و در این راستا به تبیین دیدگاه اقتصادی کیفر پرداخته خواهد شد. در این مقاله با روش توصیفی-تحلیلی و با رویکردی کاربردی به بیان تحلیل رویکرد حقوق کیفری و فقه شیعه در باب ارزیابی هزینه پدیده جنائی خواهیم پرداخت.

واژگان کلیدی: حقوق کیفری، هزینه جرم، ارزیابی، فقه شیعه، جزای اسلامی.

Received:2021/09/23 -Review:2021/11/21 -Accepted:2022/01/03

دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۷/۰۲ - بازنگری مقاله: ۱۴۰۰/۰۸/۳۰ - پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۱۰/۱۳

ارجاع:

کشکولیان، اسماعیل؛ نقوی، مهدی؛ (۱۴۰۰)، مطالعه تطبیقی ارزیابی هزینه جرم در حقوق کیفری و فقه شیعه، تمدن حقوقی، شماره ۹.

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to Legal Civilization. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

CC BY NC SA

مقدمه

ارزیابی هزینه جرم یکی از مهم‌ترین موضوعاتی است که همواره مورد توجه اندیشمندان جرم‌شناسی بوده است. اهمیت این موضوع نه تنها در حقوق موضوعه کشورها، بلکه در حقوق بنیادین مذاهب و ادیان از جمله دین اسلام و مذهب شیعه مورد توجه قرار داشته است. زیرا ارزیابی هزینه جرم می‌تواند زمینه اتخاذ سیاست‌های پیشگیرانه در قبال جرایم و کاهش اثرات اقدامات مجرمانه را فراهم آورد (راتکلیف، ۱۳۹۵، ۳۶). اندیشمندان حقوق کیفری و جرم‌شناسی، هزینه جرم را در سه سطح تبیین نموده‌اند: نخست؛ هزینه‌های مرتبط با قربانیان رفتارهای مجرمانه، دوم؛ هزینه‌های مرتبط با اقدامات قضائی و پلیسی، سوم هزینه‌های مرتبط با لذت‌های جرم یا هزینه‌های ناشی از مجرم. هزینه‌های بزه‌دیدگی؛ شامل هزینه‌های مادی (از دست دادن توانائی کار، هزینه‌های پزشکی و...) و هزینه‌های معنوی (درد و رنج و کیفیت از دست رفته زندگی و...) می‌شود، اما نظام قضائی در هر جامعه با توجه به سیاستی که اتخاذ می‌کند، هزینه‌های متفاوتی را به جامعه تحمیل می‌نماید. مجرمین نیز در نتیجه ارتکاب جرم، برای فرار از عدالت کیفری و عدم کشف جرم، هزینه‌هایی را تحمل و در عین حال به سود و لذت دست پیدا می‌کنند.

برآورد صحیح هزینه‌های جرائم باعث می‌شود که اولاً، اهمیت موضوع پدیده مجرمانه در جامعه نسبت به سایر اولویت‌ها تعیین شود، ثانياً سیاست‌گذارانی که با کمبود منابع مواجه هستند، بهترین و کارآمدترین سیاست را در قبال این پدیده انتخاب و در نهایت امکان استفاده از تحلیل‌های هزینه - فایده را برای متولیان امر سیاست‌گذاری فراهم کنند (بابایی و انصاری، ۱۳۹۱، ۱). علاوه بر این، با مروری بر گزاره‌های دینی و اخلاقی می‌توان دریافت که در متون فقهی شیعه، هزینه‌های جرم در مقیاسی

وسیع تر از حقوق کیفری موضوعه به کار رفته است زیرا؛ اساساً نگرش اسلام به انسان و حیات او متفاوت از دیدگاه های دیگر است.

نکته قابل توجه آن است که ابزار نظام تقنینی و قضائی کشورها برای محاسبه هزینه جرم چیست؟ علاوه بر این که آیا تحلیل و تجزیه هزینه جرم می تواند موجبات کنترل جرم را فراهم آورد؟ در مقاله حاضر و در رویکردی نوآورانه نسبت به سایر پژوهش های انجام شده، مبتنی بر نگرشی تطبیقی به تحلیل شیوه ارزیابی هزینه اقدامات مجرمانه در دو نظام قضائی ایران و فقه شیعه می پردازیم. به عبارت دیگر، پژوهش کنونی رویکردی اسلامی را در پیش گرفته است تا با بهرمندی از تعالیم مذهب شیعه، در پی پاسخ به سوالات مذکور در راستای اهداف مقاله باشد. اهمیت و دلیل توجه نویسندگان به موضوع مورد بحث آن است که اولاً، بنیان تقنینی و قضائی ایران برگرفته از نظام قضائی اسلام و فقه شیعه است. ثانیاً؛ با شناخت و بررسی ابعاد هزینه جرم می توان پیشگیری و کنترل رفتار مجرمانه را از طریق راهبردهای پیشگیرانه و همچنین مدیریت و کاهش تورم کیفری در محاکم قضائی فراهم نمود. ثالثاً؛ با توجه به این که قوه قضائیه در ایران به لحاظ اقتصادی با خصیصه هدررفت بودجه روبروست؛ ارزیابی هزینه جرم می تواند موجبات کنترل و مدیریت بودجه نهاد مذکور را نیز فراهم نماید. عمده ترین چالش در انجام پژوهش حاضر آن است که به لحاظ جدید و تطبیقی بودن موضوع، دسترسی به منابع مرتبط با موضوع بسیار محدود می باشد.

۱- دلایل تجزیه و تحلیل هزینه های جرم

نخستین دلیل برای محاسبه هزینه جرم، نشان دادن اهمیت نسبی مسئله وقوع آن است. اگر هزینه های ناشی از یک جرم، بالا باشند، وقوع آن جرم یک مسئله بزرگ خواهد بود. بنابراین برآوردهای هزینه جرم، کمک می کنند که جرم در یک نمای وسیع تری نسبت به بسیاری از بدی های اجتماعی دیگر، قرار گیرد. دلیل دوم برای برآورد هزینه جرم این است که میزان شدت هریک از جرایم را آشکار می سازد که این امر می تواند در اولویت بندی اقدامات عمومی بر علیه جرم، مفید واقع شود. آمارهای مربوط به جرایم همه جرایم را تحت پوشش قرار می دهند و به هیچ صورت میزان شدت نسبی جرایم را در نظر نمی گیرند. روند کلی که از آن آمار عمومی به دست می آید، لزوماً نشانگر تغییرات بار حقیقی جرم بر جامعه نیست. دلیل سوم برای برآورد هزینه جرم این است که برآورد هزینه جرم، به ما اجازه می دهد که در حوزه امور قضائی مرتبط با جرایم، تحلیل هزینه-فایده انجام دهیم. برای این که

میزان موثر بودن یک رفتار را ارزیابی نمائیم، باید قادر باشیم نتایج آن را با نتایج سایر کنش ها و نیز هزینه نهاده ها، مقایسه کنیم (زبانسکی، ۱۳۹۲، ۴۳).

۲- هزینه های حقوق کیفری در باب اعمال کیفر

برای هزینه های جرم تقسیم بندی های گوناگونی بیان شده است که درباره جرم نیز صدق می کند؛ زیرا جرم نوعی کالا و فرآورده اجتماعی به حساب می آید. در یک تقسیم بندی، هزینه های جرم به هزینه های فردی و اجتماعی، هزینه های مالی و اقتصادی، هزینه های مستقیم و غیرمستقیم، هزینه های ملی و بین المللی و هزینه های مادی و غیرمادی تقسیم شده است. در هر حال، بررسی هزینه های جرم، فواید و کاربردهای مهمی دارد که از جمله آن ها می توان به موارد زیر اشاره نمود. سیاستگذاری و تعیین تدابیر مناسب مواجهه با جرم. جذب مشارکت اجتماعی در مواجهه مؤثر با جرم. راهی برای بازداشتن افراد از ارتکاب جرم (پرادل، ۱۳۹۲، ۴۹).

در نگرش اقتصادی، قانونگذار با تبیین و اعمال کیفر بر مرتکبین جرایم، دو مبنای بنیادین را در مورد مجازات ها مورد توجه قرار می دهد. اولاً این که؛ واکنش های کیفری در قبال رفتارهای مجرمانه است. البته در نظام قضائی کشورها، رویه های نوینی در قبال بازدارندگی جرایم اتخاذ نموده اند که در قالب ابزارهای غیرکیفری نظیر مجازات های جایگزین حبس نمود یافته اند. دوم این که؛ هدف از مجازات در بسیاری از موارد جبران خسارات مادی و معنوی وارد شده بر بزه دیده است. البته باید به این نکته اذعان نمود که برخی از واکنش های کیفری نظیر اعدام، قصاص یا حبس خاصیت جبران کنندگی چندانی در راستای حقوق خصوصی زیان دیده از جرم ندارند.

اندیشمندان علوم جزائی، هزینه های جرم را در سه طیف مورد بررسی قرار داده اند. نخست؛ هزینه هائی است که در غالب آثار مادی مخرب جرم متبلور می شوند. به عبارت دیگر، هر رفتار مجرمانه موجبات آسیب های مادی و معنوی را بر اقتصاد و فرهنگ، و امنیت یک جامعه وارد می کند که در راستای اعاده وضع به حالت سابق، دولت ها را مجبور به وضع ردیف های متعدد بودجه خود می کند. دوم؛ هزینه هائی است که دولت ها در راستای کشف، تعقیب، محاکمه و اجرای مجازات بر مرتکب پرداخت می نمایند که این مورد با مورد اول ارتباط مستقیم دارد. سوم، هزینه هائی است که ناشی از لذت مرتکب از جرم می باشد. نکته قابل توجه در مورد هزینه اخیر آن است که ارزیابی آن، محسوس و مشهود نبوده و لذا قابل مجاسبه نمی باشد (گارنر، ۱۳۹۶، ۱۸). البته باید بیان داشت که در مورد دسته سوم میان اندیشمندان جرم شناسی تعدد دیدگاه دیده می شود. به طوری که، برخی هزینه سوم را ناشی از عدم توزیع عادلانه ثروت میان اقشار جامعه می دانند و بر این عقیده اند که اگر حاکمیت رفاه نسبی

را برای تمام طبقات جامعه فراهم نماید، به طور قابل ملاحظه ای لذت جرم در افراد کاهش پیدا کرده و آن ها تمایل چندانی به ارتکاب جرم ندارند. در زیر به تفکیک به بررسی و تحلیل هریک از این هزینه ها در مراحل مختلف فرآیند کیفری می پردازیم.

۲-۱- هزینه های کشف، تعقیب و رسیدگی به جرم

پس از وقوع بزه، نخستین مقام مداخله کننده، ضابطان دادگستری اند^۱ تا به کشف جرم و دستگیری متهمان اقدام نمایند. هزینه های استخدام نیروی پلیس، آموزش آن ها و هزینه های مربوط به ایجاد و بهره برداری از ایستگاه های پلیس از مهم ترین هزینه هائی است که کاهش آمار کشف جرم می تواند بر ارزش گذاری این هزینه ها تأثیرگذار باشد. شاید یکی از دلایل این ضعف به عدم گسترش نیروی پلیس متناسب با افزایش جمعیت، گسترش شهرها و محلات و محول کردن وظایف جدید بر دوش پلیس برگردد که خود می تواند به دلیل مشکلات اقتصادی دولت در تخصیص منابع اضافی باشد، اگرچه بی توجهی مردم و عدم همکاری آن ها در تعقیب جرایم می تواند دلیل دیگر این امر باشد (نوبهار، ۱۳۹۶، ۱۳۸-۱۴۰).

در برخی کشورها امتناع از صرف منابع و امکانات تحقیق درباره جرایمی است که احتمال کشف آن ها کم است و از دیدگاه مردم نیز اولویت بالائی ندارند. با وجود این، به نظر می رسد سرمایه گذاری در این قسمت نسبت به مراحل دیگر دادرسی ثمربخش تر باشد؛ زیرا معمولاً هزینه های اقدامات کشف پلیسی پایین است، ولی منافع آن از حیث بازدارندگی زیاد است. پس از کشف، تعقیب، تحقیق و رسیدگی مراحل بعدی است که مستلزم حضور عوامل دیگری از نقش آفرینان نظام عدالت کیفری است. دادستان ها، دادیاران، قضات تحقیق، دادرسان و اعضای هیئت منصفه در کنار دیگر کارکنان اشخاصی هستند که روند استخدام و آموزش آن ها بار مالی بسیاری را بر بودجه عمومی کشورها تحمیل می کند. علاوه بر این هزینه های تأسیس و نگهداری زیرساخت های لازم برای رسیدگی منصفانه نظیر ساختمان های مراجع قضائی، ابزارها و عداوت لازم را نیز باید مدنظر قرار داد (یرفیت، ۱۳۹۹، ۵۹).

۱- ماده ۱۵ قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲: ضابطین دادگستری مامورانی هستند که تحت نظارت و تعلیمات مقام قضایی در کشف جرم و بازجویی مقدماتی و حفظ آثار و دلایل جرم و جلوگیری از فرار و مخفی شدن متهم و ابلاغ اوراق و اجرای تصمیمات قضایی به موجب قانون اقدام می نمایند.

آنچه امروزه سیستم قضائی کشور ما را نیز با چالش های جدی روبرو کرده است؛ عدم وجود زیرساخت های لازم می باشد؛ به طوری که برای متناسب نمودن شرایط جهت اجرای سیاست های دادرسی منصفانه هزینه های متعدد و گزافی را می بایست بر دوش قوه قضائیه بار نمود که این امر به دلایل مختلف نظیر عدم استقلال مالی این قوه از قوه مقننه عملاً با موانع بسیاری رو بروست.

۲-۲- هزینه های اجرای احکام و هزینه های تحمیلی بر قربانی جرم

بخش اجرای احکام کیفری یکی از پرهزینه ترین بخش هاست که در مقایسه با دعاوی غیر کیفری، جلوه خاصی دارد. از آن جا که هدف از رسیدگی کیفری نیل به اهداف مجازات است تأمین این اهداف مستلزم اجرا یا به تعبیر بهتر، اعمال مجازات به روش خاصی است که اغلب هزینه بر است. توضیح این که در مقایسه با برخی مجازات ها که اجرای آن ها برای دولت ممکن است در نهایت سودآور نیز باشد مثل جزای نقدی، مصادره اموال یا کار عام المنفعه، در اغلب موارد اعمال احکام نیازمند به کارگیری پرسنل، تجهیزات و اماکن خاص است که در رأس این گونه مجازات ها زندان است. هزینه های مستقیم زندان شامل هزینه ساختمان ها، کارکنان، غذا، لباس و... (Nuno, 2017, 15).

سیاست تقنینی جمهوری اسلامی ایران نیز در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ متوجه حبس زدائی با بهره گیری از مجازات های جایگزین حبس و کاهش هزینه های انسانی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی، تورم کیفری است که برای اجرائی شدن و تحقق این سیاست، تمامی دستگاه های اجرائی باید مشارکت فعال و مؤثر داشته باشند تا اعمال مجازات های اجتماعی با استفاده از تمامی ظرفیت های تقنینی، قضائی و اجرای حاکمیت، تحقق پیدا کند. مجلس شورای اسلامی با تصویب این قانون، گام موثری برای حرکت نظام عدالت کیفری ایران به سمت تعادل هزینه و فایده اعمال حقوق کیفری انجام داده و می بایست با حمایت های گسترده از دستگاه قضائی و تصویب بودجه لازم برای تحقق چنین دستاوردی تاثیرگذاری خود را بیشتر کند (راتکلیف، ۱۳۹۵، ۱۸۹).

بخش دیگر هزینه ها، هزینه هائی است که به سبب جرم بر قربانیان و بزه دیدگان جرم تحمیل می شود که به طور کلی آن ها را به دو دسته خسارات معنوی و مادی تقسیم می کنند. خسارات مادی؛ مجموعه زیان های محسوس و قابل مشاهده ای است که از ارتکاب رفتار مجرمانه به صورت مستقیم یا غیرمستقیم حاصل می شود. خسارات معنوی نیز مشمول مجموعه زیان های غیرقابل محاسبه ای است که به سبب بروز رفتار مجرمانه بر حیثیت، شرف، ناموس و آبروی مدعی خصوصی وارد شده است. از جمله؛ رفتارهای مجرمانه ای مانند قتل، ضرب و جرح، تخریب و... برای بزه دیده خسارت هائی را به

طور مستقیم یا غیرمستقیم (عدم النفع) وارد می‌سازد که تخمین میزان آن‌ها بسیار دشوار است (وینتر، ۱۳۸۹، ۶۲). البته باید توجه داشت که به عقیده اقتصاددانان و متخصصان آسیب‌شناسی اجتماعی، برخی از خسارت‌های مستقیم در واقع خسارت نیستند، بلکه نوعی تغییر اجباری دارائی و اموال میان افراد جامعه محسوب می‌شوند به عنوان مثال، در برخی از جرایم نظیر اختلاس و کلاهبرداری، مال موضوع جرم تنها جابجا شده و خسارتی به خود مال وارد می‌شوند؛ بلکه مال از ید مالک، به نحو غاصبانه خارج شده و در ید کلاهبردار یا مختلس قرار می‌گیرد.

۳- تجزیه و تحلیل هزینه جرم از منظر حقوق کیفری

به کارگیری تحلیل هزینه در مسائل حقوق کیفری با مناقشات زیادی روبرو است. از جمله این‌که اخلاق‌گرایان می‌گویند نمی‌توان ارزش‌های اخلاقی را با معیارهای پولی سنجید و بر روی آن‌ها قیمتی گذاشت. این‌که چه ابزارهایی برای مقابله با جرم باید تدبیر شود به سیاستگذاری‌های جامعه و منابعی که در اختیار دارد، بر می‌گردد. عموماً دو نوع طرز فکر در زمینه سیاستگذاری قوانین کیفری در جوامع وجود دارد. برخی از حقوقدانان معتقدند که سیاست‌های کیفری جامعه باید بر اساس منافع جامعه اولویت بندی شوند. بدین ترتیب، منافع مهم‌تر در اولویت‌های بالاتر قرار گرفته و در نتیجه حمایت‌های بیشتری را می‌طلبند. طرفداران این نوع سیاستگذاری مجموعه‌ای از منافع که جامعه باید از آن‌ها حمایت نماید، را فهرست بندی کرده و سیاست‌های کیفری را بر اساس آن تنظیم می‌کنند. ثانیاً، تحلیل هزینه-فایده چهارچوب ساده برای ارزیابی سیاست‌ها است. در این نوع از تحلیل، سیاستی که سود آن برای جامعه بیشتر از هزینه آن است، انتخاب می‌شود. هزینه عبارت است از نتیجه نامطلوبی که در سیستم ایجاد می‌گردد و یا نتیجه مطلوبی که در سیستم از وقوع آن ممانعت می‌شود (وارتلی و مازرول، ۱۳۹۲، ۱۳).

سود به نتیجه مطلوبی گفته می‌شود که در سیستم ایجاد می‌گردد یا نتیجه نامطلوبی که سیستم از وقوع آن جلوگیری به عمل می‌آورد. برای مثال، در مدل هزینه-فایده مجازات حبس هزینه زیادی برای مردم و دولت دارد. بنابراین، دارای نتیجه نامطلوب بودجه‌ای برای دولت است. اما از دیدگاه جرم‌شناسی، مجازات حبس اثر ارعابی و اصلاحی بر روی بزهکاران دارد. بنابراین در عین داشتن نتیجه نامطلوب دارای نتیجه مطلوب نیز است. در تحلیل سود مجازات حبس باید اذعان داشت که سود ناشی از این مجازات به مراتب کمتر از مجازات‌های دیگر همچون جزای نقدی برای دولت است. نتیجه نامطلوب مجازات حبس، سیستم را بر آن می‌دارد که از اعمال چنین مجازاتی خودداری کند.

در عوض، مجازات جزای نقدی نتیجه ای مطلوب برای جامعه و دولت دارد. در نتیجه، تحلیل سود سیستم از اعمال هرچه بیشتر این مجازات حمایت می کند (بابایی و انصاری، ۱۳۹۱، ۹ و ۱۰). از دیدگاه تحلیل اقتصادی، هر سیاست کیفری که مجازاتی را تجویز کند، به طور ناخواسته از میزان رفاه جمعی جامعه می کاهد. در نتیجه، سیاستگذاری ثنی را در زمینه حقوق کیفری به متولیان مربوطه پیشنهاد می دهد که در آن به کارگیری ضمانت اجراها به عنوان آخرین راهکار شناخته شود.

۴- نقش نوع مجازات در هزینه های جرم

از منظر جرم شناسی، یکی از مهم ترین موضوعات تعیین کننده در هزینه جرم، نوع رفتار بزهکارانه است. به عبارت دیگر؛ هزینه جرایم با توجه به ماهیت جرم، ارکان جرم، آثار اجتماعی و فردی ناشی از ارتکاب، با یکدیگر متفاوت است. به طوری که هزینه جرم در برخی از جرایم بیشتر از سایر رفتارهای مجرمانه می باشد. از دیدگاه تحلیل اقتصادی حقوق کیفری، در تعیین مجازات مطلوب باید به سه عامل اساسی توجه نمود: نخست، هزینه هائی که رفتارهای بزهکارانه به جامعه تحمیل می کند. ثانیاً، سودی که بزهکار از ارتکاب بزه به دست می آورد و در نهایت، هزینه منابعی که برای رسیدن به مجازات مورد انتظار و اجرای آن در جامعه باید بشود. لذا تعیین مجازات متناسب در کاهش یا متناسب سازی هزینه و فایده اعمال واکنش کیفری در قبال جرم از حساسیت بالائی برخوردار است. نکته مهم آن است که کدام مجازات بیشترین فایده اجتماعی را برای فرد و جامعه به دنبال دارد و در مقابل کمترین هزینه را بر دولت بار می کند (گارلند، ۱۳۹۳، ۴۱).

در فقه شیعه توصیه شده است که مراقب باشید سرمایه وجودی را ارزان از کف ندهید. حضرت علی(ع) می فرماید: برای وجود شما بها و قیمتی جز بهشت نیست، مبادا آن را به کمتر از بهشت بفروشید^۲ (نهج البلاغه، کلمات قصار، جمله ۷۴). مطابق این دیدگاه به انسان است که در واقع با ارتکاب جرم، مجرم خود نخستین زیان دیده از جرم است و بخشی از هزینه های جرم، خسارت و زبانی است که انسان به دست خویش متوجه خود می سازد و سرمایه وجود خویش را می سوزاند و از میان می برد؛ سرمایه ای که با آن می توانست سود سرشاری را کسب کند. شایان ذکر است بهره گیری متون اسلامی از واژگان اقتصادی و سخن گفتن آن ها با انسان به زبان اقتصادی است. شاید این موضوع بیشتر به این دلیل است که مخاطب فقه شیعه، انسانی است با روحیه، نگرش و تفکر اقتصادی که به طور دائم به دنبال کسب منافع است و از این رو، فقهای شیعه نیز می کوشند همه افعال انسان و از جمله جرم را در قالب های سود و زیان

۲- انه لیس لافسکم ثمن الأجنة فلا تبعواها الأ بها.

اقتصادی تفسیر کنند. البته تفسیر فقه شیعه از سود و زیان، هزینه، تأثیر اعمال و تعاملات انسانی در این میان، متفاوت از نگرش هائی است که فارغ از نگاه دین به ارزش انسان و رفتارهای او توجه می کند؛ زیرا در این نگرش ها گرچه ممکن است بر کرامت انسان تأکید شود، ولی در واقع معنای کرامت انسانی را به خوبی فهم و تبیین نکرده اند؛ چون برخی لوازم که برای پذیرش کرامت انسانی ذکر کرده اند، خود آسیب ساز به کرامت و ارجمندی آدمی است.

۴-۱- اعمال مجازات اعدام (سلب حیات)

مجازات اعدام و سلب حق حیات از افراد یکی از مناقشه آمیزترین مجازات ها در طول تاریخ بوده است. نگرش های متفاوتی نسبت به این مجازات وجود دارد. برخی بر این باورند که مجازات اعدام توجیه قانونی ندارد و دولت ها حق ندارند که حق حیات افراد را از آن ها سلب نمایند (نوبهار، ۱۳۹۶، ۳۲). در مقابل، برخی بر این عقیده اند که مجازات اعدام نسبت به سایر مجازات ها اثر بازدارندگی بیشتری دارد و بر اساس تحلیل هزینه جرم، هزینه های آن برای جامعه به نسبت هزینه های حبس ابد بسیار کمتر است. این دیدگاه مخالفانی نیز داشته است. توجیه اقتصادی مجازات اعدام به دلیل اثر بازدارندگی این مجازات نسبت به قاتلان است، اثری که از ارتکاب بسیاری از جرایم علیه اشخاص جلوگیری می کند (بابایی و انصاری، ۱۳۹۱، ۱۷).

بدین سان، نظر برخی که در مقایسه هزینه های مجازات اعدام و حبس ابد معتقدند اگر فواید ناشی از اجرای اعدام برای انتقام گیرندگان، دوستان و خانواده مقتول با زیان های ناشی از اجرای اعدام برای خانواده قاتل، قاتل و مخالفان با اعدام مقایسه شود، دیگر سودی از اجرای اعدام برای جامعه باقی نمی ماند، قابل قبول نیست (جلالی و رنامخواستی، ۱۳۹۵، ۸۳). از دیگر انتقادات مخالفان به تحلیل هزینه مجازات اعدام، ارزشگذاری پولی زندگی افراد در جامعه است. مخالفان می گویند در صورتی که جامعه نگرش تحلیل هزینه-فایده ای به زندگی افراد داشته باشد، ارزش واقعی انسان بسیار پایین می آید (Paul, 2016, 17) زیرا، این نوع از تحلیل هرگز قادر نیست بسیاری از هزینه هائی را که مجازات اعدام به زندگی افراد تحمیل می کند، برآورد کند و آن را با هزینه های عدم اجرای این مجازات مقایسه نماید. آن ها بر این عقیده اند که هزینه های اعدام در جایی که خطای قضائی وجود دارد بسیار بالا است و می توان از آن میان به موارد زیر اشاره نمود: فرآیند تجدیدنظرخواهی و فرجام خواهی از آرای اعدام دادگاه ها برای رعایت هر چه بهتر حقوق محکومان به این مجازات طولانی و پرهزینه است. هزینه نگهداری این افراد تا فرارسیدن زمان اجرای حکم نسبت به سایر زندانیان هزینه های

زیادتری دارد چرا که این افراد دیگر هراسی ندارند و ممکن است در زندان مرتکب جرایم بسیار شدیدتری نیز شوند (کلینی، ۱۳۸۸، ۹۳).

فقه شیعه نیز از موافقان حکم اعدام است؛ اما موافقت با چنین مجازاتی نه بدان جهت است که اسلام برای جان انسان‌ها ارزشی قائل نیست، زیرا اسلام در این جهت، از مکاتب دیگر شاخص است، تا آن جا که کشتن یک انسان بی‌گناه را گناهی عظیم و با کشتن همه انسان‌ها برابر می‌داند (محمدی ری شهری، ۱۳۹۸)، بلکه هدف و فلسفه اعدام مجرمان از دیدگاه اسلام رفع فساد و پاک شدن جامعه از آلودگی هائی است که حیات و زندگی اجتماعی را تهدید می‌کند؛ همچون غده‌ای سرطانی که باید با عمل جراحی آن را از بدن خارج کرد. این امر، از آیه شریفه «۳۳»^۳ سوره مبارکه مائده که کشتن محارب و مفسد فی الارض را لازم شمرده استفاده می‌شود. علاوه بر این چنین مجازاتی زندگی آفرین و موجب حیات انسان‌ها و موجب حیات جامعه است؛ زیرا مجرمان از ترس قصاص، به خود اجازه نمی‌دهند دیگران را بکشند و بدین وسیله به سنت‌های جاهلی که گاه یک قتل باعث چندین قتل می‌شد، پایان داده می‌شود و هم موجب حیات افرادی است که درصدد قتل دیگران هستند، چون آنان را نیز از فکر آدم‌کشی باز می‌دارد و این‌گونه جان آنان محفوظ می‌ماند.^۴

به نظر می‌رسد، نظام حقوق کیفری ایران در باب اعمال مجازات سلب حیات از هزینه‌های آن صرفنظر کرده و یا آن را مورد توجه قرار نداده است و تنها فایده اجتماعی آن را که نوعی پیشگیری اجتماعی است مدنظر داشته است، که این امر خالی از اشکال نیست. شاید یکی از دلایلی که قوه مقننه جمهوری اسلامی ایران نسبت به تعدیل و کاهش اعمال مجازات اعدام در جرایم مواد مخدر اقدام نموده است همین امر باشد. همان‌گونه که در بسیاری از کشورهای جهان از جمله ایالات متحده آمریکا، این موضوع سال‌ها پیش مورد توجه قانونگذار در نظام کیفری آن کشورها بوده است.

۴-۲- اعمال مجازات حبس

حبس به عنوان یکی از واکنش‌های کیفری در قبال رفتارهای مجرمانه، همواره مورد توجه نظام‌های کیفری کشورهای دنیا بوده است. به عبارت دیگر؛ حبس کردن افراد و ایجاد محدودیت در آزادی فرد اعم از موقت یا دائم، به عنوان راهبردی موثر و معمول، به کارگرفته می‌شده است. اما آنچه در این میان مغفول مانده است؛ عدم توجه به آثار روحی، روانی و اخلاقی مجازات حبس می‌باشد.

۳- إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا.

۴- آیه شریفه ۱۷۹ سوره مبارکه بقره: وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَوةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ

اندیشمندان حوزه کیفرشناسی همواره بر این آثار مخرب اشاره داشته اند، با این همه رویه قضائی کشورها (به ویژه کشورهای جهان سوم) همواره بر اعمال هرچه بیشتر این مجازات تاکید داشته است (نجفی ابرنآبادی و هاشم بیگی، ۱۳۹۷).

در مقابل کاهش استفاده از مجازات حبس (که امروزه در بسیاری از کشورهای جهان نظیر فراسه، ایتالیا و آمریکا با عنوان مجازات های جایگزین حبس شناخته می شوند) می تواند موجبات کاهش هزینه های جرم و همچنین فایده اجتماعی را برای جامعه و دولت فراهم آورد. به عبارت دیگر استفاده از مجازات های دیگر به جای حبس، کاهش جمعیت زندانیان، هزینه های دستگاه قضائی، دولت و جامعه را کاهش داده و برای دولت فرصت این را فراهم می کند که چنین هزینه هائی را به جای ساختن زندان و پرداخت حقوق نگهبانان و مددکاران، در ساخت مدرسه و سایر نهادهای تعلیمی و تربیتی، صرف و خرج نماید، که خود در کاهش نرخ جرم در جامعه، فوق العاده مؤثر است.

حبس در فقه شیعه گاه به عنوان مجازات و گاه به عنوان اقدام تأمینی پذیرفته شده است و رویکرد غالب به حبس در آن، استفاده محدود و با هدف رسیدن به اموری نظیر منوط بودن استیفای حق به زندان کردن مجرم است. این مجازات در فقه شیعه و حقوق جزای اسلام در مورد جرایم مشمول تعزیرات شرعی و حدود در نظر گرفته شده است. برای مثال می توان به مجازات حبس ابد در مرتبه سوم سرق حدی، اشاره نمود. نکته قابل توجه این که حبس های حدی با توجه به شرایط متعدد اثبات جرایم مستوجب حد به ندرت اجرا می شوند (صبوری پور، ۱۳۹۲، ۱۴).

۴-۳- مجازات جزای نقدی

جزای نقدی برخلاف سایر مجازات ها مخارجی به همراه ندارد بلکه، خود منبع درآمدی برای دولت نیز می باشد. به طور مثال، زندان هزینه های زیادی بر دولت تحمیل می کند و اجرای یک حکم حبس نیروی انسانی فراوان، امکانات مادی و مخارج دیگر دربردارد، ولی جزای نقدی بالعکس منبع عوایدی نیز برای دولت می باشد (Emerson, 2013, 8). در حقوق کیفری اسلام (به ویژه در فقه شیعه) اعمال مجازات جزای نقدی همواره به عنوان یکی از راهبردهای مقابله با جرم در نظر گرفته می شده است که از آن جمله می توان به پرداخت خراج و جزیه اشاره نمود. هرچند باید پذیرفت که این واکنش کیفری در جرایمی که توسط مجرمین متمکن ارتکاب می یابند، از اثربخشی چندانی برخوردار نیست، که این امر می تواند سبب شود که لذت ارتکاب جرم (که به عنوان یکی از انواع هزینه های جرم، پیش از این

اشاره گردید) در این مرتکبین افزایش یابد. البته قانونگذار در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، جزای نقدی را در زمره یکی از مجازات های جایگزین حبس در نظر گرفته است. البته این امر نافی اعمال آن به عنوان واکنش کیفری اصلی نبوده است. نهایتاً این که، مجازات جزای نقدی نیز علیرغم این که به ظاهر درآمدها هستند اما همان گونه که اشاره شد، به نوعی دربردارنده هزینه جرم به ویژه برای مجرمینی است که از دهک های بالای جامعه محسوب می شوند (Leonard, 2014, 11).

نتیجه

نتایج پژوهش حاکی از آن است که تحلیل هزینه جرم در حقوق کیفری و فقه شیعه، به ویژه در اعمال مجازات؛ بسیار مهم و موثر است. توضیح این که، تحلیل اقتصادی جرایم و برنامه های پیشگیری از جرم از یک سو، در شناسایی جرایمی که هزینه های زیادی برای جامعه در مقایسه با سایر جرایم دارند، نقش دارد، زیرا مبارزه با آن ها را در اولویت برنامه های پیشگیری قرار می دهند و از سوی دیگر، برنامه های پیشگیری را در معرض تحلیل های هزینه قرار می دهد تا برنامه ای اجرا شود که کارائی لازم را داشته باشد. زیرا با بهره گیری از این تفاسیر و تحلیل ها از یک سو می توان مجازات متناسب را با توجه به فایده گرائی فردی و اجتماعی در مورد مرتکبین جرایم اتخاذ نمود و از سوی دیگر اقدامات و تدابیر لازم را برای کاهش هزینه های جرم و اجرای مجازات فراهم آورد. علاوه بر این یافته های پژوهش نشان داد که ارزیابی هزینه های جرم در فقه شیعه، بسیار بارز است که نمونه های آن را می توان در اجرای مجازات های حدی و قصاص، به خوبی رویت نمود. جرم از دیدگاه اسلام، عمل مغایر با تکالیف دینی است که شارع مقدس، مجازات هائی را برای آن وضع نموده است و یا امکان وضع مجازات را برای آن عمل در نظر گرفته، حاکم اسلامی را مأمور اجرای آن دانسته است. به همین دلیل است که جرم با گناه، هم پوشانی کامل ندارد؛ زیرا برخی از گناهان اصلاً مجازات موضوعه ای ندارند، ولی اثر وضعی خود را بر جای می گذارند که درباره جرایم نیز این موضوع صادق است و اثرات وضعی مترتب بر گناهان دقیقاً بر جرایم نیز انطباق دارند؛ بنابراین ارتکاب جرم، شأن و منزلت انسان را متزلزل می سازد و وضعیت او را در دنیا و آخرت خدشه دار خواهد نمود. در نهایت پیشنهاد می شود که رویکردها و راهبردهای فقه شیعه در ارزیابی هزینه جرم مورد توجه قانونگذار در تدوین و وضع قوانین بازدارنده کیفری قرار گیرد. علاوه بر این لزوم بهرمندی از نظریات جرم شناسی و سیاست جنائی در ارزیابی مذکور می بایست روندی عملی و کاربردی پیدا کند.

منابع

- قرآن کریم.

- نهج البلاغه.

فارسی

- بابایی، محمدعلی و انصاری، اسماعیل، ۱۳۹۱، تحلیل هزینه های جرم، **دوفصلنامه حقوق تطبیقی**، شماره ۹۴.

- پرداد، ژان، ۱۳۹۲، **تاریخ اندیشه های کیفری**، ترجمه دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی، چاپ سوم، تهران، انتشارات سمت.

- پرفیت، آلن، ۱۳۹۹، **پاسخ هایی به خشونت**، ترجمه دکتر مرتضی محسنی، چاپ پنجم، تهران، انتشارات گنج دانش.

- جلالی ورنامخواستی، مصطفی، ۱۳۹۵، **عدالت آماری (سیاست کیفری مبتنی بر برآورد عینی خطر در فرآیند کیفری)**، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه امام صادق (ع).

- راتکلیف، جری اچ، ۱۳۹۵، **اطلاعات و تحلیل جرم: ادغام یا تفکیک؟** چگونگی مدیریت حجم وسیع اطلاعات برای فرماندهان پلیس، ترجمه لیلا رزمی، چاپ اول، تهران، انتشارات پلیس بین الملل ناجا.

- زبانسکی، جسک، ۱۳۹۲، **برآورد هزینه های جرم تاریخچه، روش شناسی و کاربرد**، ترجمه امیرحسین منتظرحجت و مسعود خدایانه، تهران، انتشارات ترآوا.

- صبوری پور، مهدی، ۱۳۹۲، مدل سازی برای تعیین شدت بهینه کیفر نقدی، **مندرج در دایره المعارف علوم جنایی (مجموعه مقاله های تازه های علوم جنایی)**، زیر نظر دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی، چاپ اول، تهران، انتشارات میزان.

- گارلند، دیوید، ۱۳۹۳، **پاسخ های انطباقی مدرنیسم کیفری**، ترجمه دکتر محمد فرجیها، **مجموعه مقالات علوم جنایی**، چاپ چهارم، تهران، انتشارات سمت.

- گارنر، برایان ای، ۱۳۹۶، **فرهنگ حقوقی بلاک**، چاپ سوم، تهران، انتشارات میزان.

- نجفی ابرندآبادی، علی حسین و هاشم بیگی، حمید، ۱۳۹۷، **دانشنامه جرم شناسی**، چاپ چهارم، تهران، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.

- وارتملی، ریچارد و مازرول، لورین، ۱۳۹۲، **جرم شناسی محیطی و تحلیل جرم**، ترجمه علی افراسیابی، تهران، انتشارات پلیس پیشگیری ناجا.

- وینتر، هرالده، ۱۳۸۹، **اقتصاد جرم (مقدمه ای بر تحلیل عقلانی جرم)**، ترجمه علی حسین صمدی، جواد آماره و حمیدرضا حسین پور، انتشارات نورعلم.

- نوبهار، رحیم، ۱۳۹۶، **حمایت حقوق کیفری از حوزه های عمومی و خصوصی**، چاپ اول، تهران، انتشارات جنگل.

- یادی پور، مهدی، ۱۳۸۹، **مقدمه ای بر حقوق و اقتصاد**، چاپ اول، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).

عربی

- کلینی، محمد بن یعقوب، ۱۳۸۸، **اصول کافی**، جلد دوم، تهران، انتشارات اسوه.

- محمدی ری شهری، محمد، ۱۳۹۸، **میزان الحکمه**، قم، انتشارات دارالحدیث.

لاتین

-Paul H. Robinson, 2016, Punishing Dangerousness: Cloaking Preventive Detention as Criminal Justice, 114 HARV. L. REV. 1429.

-Leonard & Zeckhauser, 2014, supra note 43, at 41-44 (Some social values will never fit in a cost-benefit framework and will have to be treated as 'additional considerations' in coming to a final decision.); Adler & Posner, supra note 37, at 245.

-Emerson H. Tiller, 2013, Resource-Based Strategies in Law and Positive Political Theory: Cost-Benefit Analysis and the Like, 150 U. PA. L. REV. 1453, 1453.

-Nuno Garoupa Carlos Gomez Liguierre, 2017, The Syndrome of the Efficiency of the Common Law, Boston University Journal of International Law, Vol. 29, No. 2.

قوانین

-قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲

-قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲

Legal Civilization

Biannual No.9/Fall 2021 & Winter 2022

ISSN:2783-1841
ISSN:2783-1922

- Review of Legal Solutions for Mining and Trading of Digital Currencies: Legal Gaps and Solutions*SHima Naderi, Majid Motallebi
- Analysis the Jurisprudential Principles of Torture and Delay at Implementation Preemption *Morteza Rahimi
- Achievements and Challenges of Multiplicity and Recidivism in the Law on Reducing the Punishment of Imprisonment Imposed in 2020 with a Practical Approach*Abolfath KHaleghi, Zahra Mirzaei
- Review of Technology Transfer Contract in Iranian Subject Law*Afshin Mojahed
- Explain the Principle of Information in the Light of the Previous Consent Procedure of the Rotterdam 2003 Convention*Mohammad Mobini Far, Marzieyh Fathi Bornaji
- The Position of Dispute Resolution Commissions in Lawsuits between the Islamic Revolutionary Guard Corps and Tehran Municipality*Mohammadreza Yazdi, Mojtaba Salek Razi
- the effects and conditions of retrial in Iranian and French lawani, Mohammad Reza Burbur
- Effects of Divorce on the Law of Iran, France and the United Kingdom *Maisam Sobhani
- Analysis of Child Rights in Iran: Review of the National Body Convention of Rights of Child Based on the Universal Convention of the Rights of the Child *Maryam SHA'ban
- The Relationship between Insult and Freedom of Expression in the Light of the Islamic Penal Code and the Press Law*Amirhossein GHazaei Alamdari
- Principles and Rules Governing Professional Ethics in the Legal Profession *Rostam Ali Akbari, Yasser SHakeri
- Religious Pluralism in the Islamic Penal Code*Mohsen Hamidipour
- Effects and Conditions of Absentee Proceedings in Iranian and French Law Sayyed Jafar Hashemi Bajegani, Mostafa Afzali Goroh
- Criminal Responsibility of Governments for Environmental Crime in the Light of Regional and International Cooperations*Sajad Tayebi
- Analysis of the performance of the International Court of Justice in the case of violation of the 1955 Amity Agreement between the Islamic Republic of Iran and the United States of America*Mohammad Setayesh Pur, Eisa Poodat
- Conceptual and Philosophical Challenges of Terrorism in Confrontation of Human Rights Nourooz Kargari
- Economic Analysis of the Externality of Property use by Comparative Study of Iranian Law Yadullah Dadgar, Akram Ehsani
- Functions and Challenges of Mediation in Iran (Looking at Some European Countries and International Documents)*Sayyed Abbas Mousavi
- Privacy in the Legal System of Iran and Islam*Ali Akbari, Mahdi Falahian
- Prisoners' Rights from the Perspective of Imami Jurisprudence and Iranian Law with a look at International Documents*Gholamreza Izadpanah, Vajehe Izadpanah
- Analysis of the Assassination of Iranian Nuclear Scientists from the Perspective of Domestic and International Law*Mohammad Khalil Salehi, Mohammad Salmani Farahmand
- Effects of Life Insurance Contract from the Perspective of Imami Jurisprudence and Iranian Law Sayyed Sajad Khalooei Tafti
- Protecting Agency Judges in an Age of Politicization: Evaluating Judicial Independence and Decisional Confidence in Administrative Adjudications*Reza Tajarlou, Mohammad Javad Shafaghi, Fatemeh Mafi
- the Rights of Victims and Offenders in the French Criminal Procedure Criticisms and Challenges Sadegh Fetili, Ebrahim Moghdam
- Review and Analysis of the Obligation to Observe Caution in Common Law Rezahosain Gandomkar, Farzad Karami kolmoti
- A Comparative Study of Crime Cost Assessment in Criminal Law and Shiite Jurisprudence Esmaeil Kashkoulain, Mahdi Naghavi
- An Introduction to the Theory of Legal Personality in Imami Jurisprudence*Sayyed Alireza Amin
- Examining the Pillars of Civil Liability of Municipalities in Judicial Procedure Sayyed Vahid Mirmezami, Faezeh Bahador
- Compensation for Innocent Convicts in the Law of Iran and America Ahmadreza Kenarkoohi, Salameh Abolhasani
- Research on the Importance of Offer in Iranian Civil Law and the UNIDROIT Principles Morteza Javan Sarand